

comentarii critice

RĂMÎNE O CHESTIUNE nelămurită dacă o temă sordidă, ca cea a mahalalei, poate da naștere unor capodopere literare. Estetic vorbind, problema pare a fi prost pusă, căci reușita unui text literar nu stă în lumea din care se inspiră, ci în talentul celui care o descrie. Potrivit acestei logici, poți scoate nestemate din orice putregai, în virtutea unui procedeu magic care metamorfozează cloaca în aur și rahatul în bici. Dar, omeneste vorbind, sînt teme care își molipsesc scriitorii cu micimea orizontului lor interior. E ca o contagiune păgubitoare din cauza căreia platitudinea unei lumi poate altera umoarea ochiului chemat s-o descrie. Căzăturilor și otrepelor nu le poți închina epopei decît știind din capul locului că întreprinderea ta e îndoielnică. Și totuși, conform criteriilor estetice, orice bîrlog poate fi subiect de roman și oricărei zvîrcoliri șerpești i se poate însăila un sonet de ireproșabilă înlanțuire prozodică. Afîta doar că înfrîurirea formeii asupra sufletului cititorului aduce cu o adiere superficială. O deguști fără să te miște, și o admiri fără să te frămînte. E o simplă virtuozitate tehnică ivită din ușurința unui intelect căruia, lipsindu-i viziunea, îi priește să se zbată într-o cușcă ermetică. Pe scurt, literatura fără filozofie, materialul acesta afit de răspîndit în galantarele librăriilor noastre, e o stofă pe cît de precară pe afit de obișnuită azi.

Numai că autorii care produc o astfel de literatură au la îndemîna o clasică portită de scăpare: ei invocă nevoia de a descrie fidel și de a reda verosimil chiar și părțile cele mai abjecte ale ființei omeneste. Bîlcii trebuie descriși, așa cum medicul descrie invazia florei bacteriene pe plăcile cu medii de cultură. De aceea, despre orice se poate scrie bine, chiar despre urîteniile iremediabile. Dar problema nu este dacă se poate scrie frumos despre orice, asta e indubitabil, ci dacă nu cumva frumosul acesta e derizoriu prin efectul pe care îl are asupra cititorului. Bacteriile nu te pot predispune la reverie decît dacă ești din aceeași categorie morbidă cu ele. Și încă o dată: cauza nu stă în lipsa de inspirație a creatorului sau în slăbirea talentului de evocare, ci în meschinăria funciară a universului ales. Cu vagabonzi și curve pe post de protagoniști nu poți să scrii *Muntele vrăjit*, în schimb poți să scrii *Un veac de singurătate*. Deosebirea dintre cele două cărți ține de o ruptură de orizont, adică de un alt rang al educației filozofice, iar cine afirmă că ambele cărți sînt capodopere împărtășește superstiția estetică a creatorului care nu numai că este independent de tema asupra căreia se apleacă, dar care nici măcar nu trebuie să aibă o viziune pentru a scrie despre ea. În realitate, țînuta speculativă a unui scriitor îl predispune spre alegerea anumitor teme, interzicîndu-i în același timp să se apropie de altele. În schimb, cînd țînuta ideilor lipsește, apare literatura de cîrțiță, de pildă *Un veac de singurătate*. Căci un scriitor fără filon filozofic e ca o cîrțiță săpînd orbește în gîlmele limbii. A te entuziasma pe seama virtuozității cu care cîrțița sfredelește cotloane e semn de pierdere a discernămîntului, căci cotlonul e steril și nu duce nicăieri.

Acesta e cazul romanelor românești inspirate de vermina mahalalelor noastre. *Groapa*, *Maidanul cu dragoste* sau *Amantul colivăresei* – cele trei romane asupra cărora Georgiana Sîrbu se apleacă cu precădere în teza ei de doctorat – sunt niște indubitabile reușite literare cărora le lipsește conturul vreunui orizont reflexiv. Niște drugii soiși de pe care picură zeama maidanelor urbane, pe care îi citești cu aerul că ai vizitat un ospiciu în aer liber, pitoresc pînă la încîntare și gol pînă la îngreșoare. Un univers minor și fatal plat, derizoriu prin conflictele iscate și cleios prin patimile dezlanțuite. O foșgăială ineptă de tîrtoare abrutizate, în a căror sensibilitate nu s-a strecurat ambiția ierarhiei sau gustul idealului.

Paradoxul cărții Georgiane Sîrbu e că te face indirect să constăți toate aceste trăsături livrești, că așadar volumul *Istoriile periferiei* are o statură analitică pe care romanele asupra căreia se apleacă nu-l au. E ca și cum autoarea se ridică cu o treaptă deasupra romanelor comentate,

Sorin Lavric
CRONICA IDEILOR

Literatura de cîrțiță

Georgiana Sîrbu, *Istoriile periferiei. Mahalaua în romanul românesc de la G. M. Zamfirescu la Radu Aldulescu*, Cartea Românească, 2009, pag.

încercînd să le suplinească îngustimea printr-o conduită speculativă menită a sugera existența unui orizont. De aceea, miezul volumului nu vine din extravagantele temelor înfățișate – prostituatele, hoții, ariviștii și pungășii sunt de o extravaganță devenită banală în lumea literelor –, ci din modul în care autoarea le prefiră în rețeaua de asociații libere a minții ei. Căci, trecut fiind prin vultele intelectului Georgiane Sîrbu, ecoul mahalalei e mai subtil decît mahalaua.

Așa se face că Georgiana Sîrbu reușește ceea ce literatura de cîrțiță nu poate: să-și predisună cititorul către meditații libere pe marginea lumii de mahala. Georgiana Sîrbu scrie concentrat și mustos, dar fără dulcегării și fără patetisme feminine. N-are înduioșări moi, ci tresăriri meditative, de unde și senzația elevată că asisti la un alai de comentarii fine pe seama unor portrete pitorești. Comentariile fiind mai bune decît citatele extrase din romane, simți nevoia să sari peste citate și să cauți numai considerațiile teoretice. Cu alte cuvinte, nu te preocupă mîzga personajelor, ci reacția autoarei la contemplarea lor, urmarea fiind că observațiile aduc un spor de voluptate intelectuală care dau sarea și piperul volumului. Pe scurt, autoarea te incită intelectual, știind să ia distanță față de urdoriele maidanului pentru a le descrie apoi din interiorul unor scheme teoretice. De aceea, Georgiana Sîrbu nu

carte care te dispune spre un gen de filozofare *sui-generis*: meditația pe marginea mahalalei și a neputinței ei de a inspira capodopere literare.

se lasă molipsită de promiscuitatea mahalalei, ci o domină cu ajutorul nuanțelor și tentelor interpretative.

Urmînd-o pe exegetă în periplusul ei, te surprinzi meditănd la specificul mahalalei, dar ignorînd cu totul romanele despre care este vorba aici. Și Eugen Barbu și G. M. Zamfirescu și Radu Aldulescu devin pretexte livrești în vederea unui eseu pe marginea mahalalei românești. Ce scriu ei e literatură de cîrțiță, adică descriere fatal mediocră și obscenă, dar ce se poate scrie pe marginea literaturii de cîrțiță e altceva. Mai întîi, constatăm că mahalaua, ca lume năclăită de unsoarea unor ființe decăzute, nu reprezintă o comunitate autonomă, avînd mereu nevoie de o urbe în marginea căreia să ia naștere. De aceea niciodată oamenii, cînd înființează o așezare, nu încep cu mahalaua. Mahalaua apare doar atunci cînd societatea simte nevoia unui loc în care să-și dreneze scursorile și dejecțiile umane. De aceea, mahalaua e ghenă și nu antecamera orașului. Cei care ajung aici fie au fost respinși, fie s-au născut aici, rămînd prinși definitiv în granițele ei.

În al doilea rînd, caracteristica mahalalei este că mediul social e mai puternic decît indivizii. Forța dominatoare stă în moravuri, nu în caractere. De aceea, mahalaua nu numai că nu e o școală de caractere, dar aduce cu o mlaștină în care, cine a apucat să intre, cu greu va mai ieși. În această melasă umană nu există perspective de ameliorare, ci doar șansa evadării. În plus, mahalaua nu are mistere, ci doar enigme sordide. Un univers fără arcanе stăpînit de complicități tăcute. Dar în toate se simte o vigoare fără rigoare și niște obiceiuri fără ceremonii, se simte o ierarhie fără valori și un trai fără virtuți. Un tărîm al malformațiilor și al patologiilor fătîșe, dominat de figuri emblematice cărora nu le poți găsi motive de înnobilitare simbolică. Uu teritoriu de darăpănături locuite de căzături umane, cu o atmosferă pe care e bine s-o contempli din mers, de la geamul mașinii, sau citind o carte ca cea de față, dar în nici un caz sînd la fața locului. O amestecătură în care oamenii nu mai țîn la aparențe și în care indecența e adevăr subînțeles. Pe scurt, un iad contemporan în care fericirea nu e posibilă decît într-o singură situație: cînd nu ai termen de comparație, cînd așadar nu știi că, în afara mahalalei, mai există și un alt fel de viață.

În fine, Georgiana Sîrbu iese de două ori din postura de comentator și intră în pielea unui observator contemporan, spre a face portretul mahalalei bucureștene de după 2000. Motivația gestului este unul pur biografic. „Locuiesc de opt ani într-un cartier periferic. Șoseaua Giurgiului, intersecția cu Toporași. La trei stații de ieșirea din oraș și doar la o aruncătură de băț de Ferentari. Cînd circulația se mai domolește, noaptea, mă delectez cu manele, cîntate *live* (de maestri ai genului sau de diletanți) în curtea caselor din vecinătate. N-am termpoan. Și chiar dacă aș avea, sîmbătă e petrecere cu două etaje mai sus, așa că tot aș fi la curent cu ultimele hituri în materie. Aceasta e mahalaua în care traiesc din anul II de facultate (Litere).“ (p. 5)

Dar dincolo de motivația personală, mai există o nuanță care plutește nespūsă în cartea Georgiane Sîrbu: că românii poartă pe dinăuntru o mahala subtilă și foarte stăruitoare, un maidan psihic din cauza căruia, acolo unde ajung, murdăresc locurile. Că există un etos mahalagesc de origine morală de care poți suferi chiar și atunci cînd stai într-un castel. În concluzie, o carte care te dispune spre un gen de filozofare *sui-generis*: meditația pe marginea mahalalei și a neputinței ei de a inspira capodopere literare. Căci dintr-o colcăială pestilentă nu se poate extrage un mesaj uman decît pentru cei care fac parte din aceeași categorie. Altfel spus, lumea mahalalei nu poartă înțelesuri universal valabile, și asta tocmai din cauza lipsei unui orizont filozofic. Dar cartea Georgiane Sîrbu este peste nivelul romanelor pe care le comentează, grație fineții ochiului cu care privește sordidele arătări ale maidanului orașenesc. Pînă la urmă nu contează mahalaua, ci reacțiile pe care le provoacă autoarea. Te încîntă tresăririle Georgiane Sîrbu, nu obiectul analizei ei. ■